

جرم شناسی

از دیدگاه قرآن کریم

زهرا ثابت

ناشر برگزیده‌ی سال‌های ۷۹، ۸۵، ۸۷، ۸۹، ۹۰، ۹۲ و ۹۳

سرشناسه	: ثابت، زهرا، ۱۳۵۰ -
عنوان و نام پدیدآور	: جرم‌شناسی از دیدگاه قرآن کریم / زهرا ثابت .
مشخصات نشر	: رشت : دهسرا، ۱۳۹۶ .
مشخصات ظاهری	: ۱۸۴ ص.
شابک	: ۳-۷۰-۱۹۷۴-۱۹۷۴-۹۶۴-۹۷۸-۱۸۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
موضوع	: جرم‌شناسی -- جنبه‌های قرآنی
موضوع	: Criminology -- Qur'anic teaching
رده بندی کنگره	: ۳۹۶/۱۳۶۲ ج۴ / BP۱۰۴
رده بندی دیویی	: ۲۹۷/۱۵۹
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۹۱۴۷۴۳

• نام کتاب : جرم‌شناسی از دیدگاه قرآن کریم

• مؤلف : زهرا ثابت

• ناشر : انتشارات دهسرا (ناشر برگزیده‌ی سالهای ۸۵، ۸۷، ۸۹، ۹۰، ۹۲ و ۹۳)

دفتر مرکزی و نمایشگاه: رشت، خیابان لاکانی، ابتدای خیابان هفده شهریور

تلفن: ۰۳۳۲۳۰۹۷۱-۳۳۲۶۰۵۵۰ / ۰۳۳۲۱۰۵۵۰-۱۳ فکس: ۰۳۳۲۴۱۹۷۱-۱۳

• حروفچینی و صفحه‌آرایی : زهرا ثابت، انتشارات دهسرا

• طرح جلد : کانون تبلیغاتی دهسرا www.DEHSARA.com

• نوبت چاپ، تاریخ انتشار : چاپ اول، سال ۱۳۹۶

• تعداد صفحات، قطع : ۱۸۴ صفحه، وزیری

• لیتوگرافی، چاپ و صحافی : لیتوگرافی همراهان، چاپ و تکثیر

• شماره استاندارد بین‌المللی کتاب : ۳-۴۷-۱۹۷-۹۶۴-۹۷۸

• قیمت در سراسر کشور : ۱۸,۰۰۰ تومان

www.DEHSARA.com

کلیه‌ی حقوق قانونی و شرعی برای مؤلف و ناشر محفوظ می‌باشد و هیچ شخص حقیقی یا حقوقی، حق تکثیر تمام یا قسمتی از این اثر را نداشته و متخلفان تحت پیگرد قانونی قرار خواهند گرفت.

فهرست

پیش‌گفتار.....	۷
مقدمه.....	۸
الف) بیان مسئله.....	۱۰
ب) پرسش‌های تحقیق.....	۱۴
ج) فرضیه‌های تحقیق.....	۱۵
د) اهداف و ضرورت‌های تحقیق.....	۱۵
ه) پیشینه تحقیق.....	۱۵
و) روش تحقیق.....	۱۶
ز) ساختار تحقیق.....	۱۶
فصل اول: کلیات	۱۷
۱-۱- مفهوم شناسی.....	۱۸
۱-۱-۱ جرم در لغت.....	۱۸
۱-۱-۲ جرم در آیات قرآن.....	۱۹
۱-۱-۳ جرم در فقه اسلامی.....	۲۰
۱-۲- جرم در حقوق.....	۲۱
۱-۲-۱ کاربرد جرم از نگاه قرآن.....	۲۱
۱-۲-۲ واژه‌های مترادف جرم.....	۲۲
۱-۳-۱-۱ اثم.....	۲۲
۱-۳-۱-۲ ذنب.....	۲۵
۱-۳-۱-۳ خطیئه.....	۲۶
۱-۳-۱-۴ معصیت.....	۲۸
۱-۳-۱-۵ سیئه.....	۳۰
تفسیر «الجرم» علی‌خمسه اوجه.....	۳۲
جمع‌بندی فصل.....	۳۴
فصل دوم: جرایم شخصی از دیدگاه قرآن کریم	۳۵
۱-۲- عوامل فردی در ارتکاب جرم.....	۳۶
۱-۲-۱ وراثت.....	۳۶
۱-۲-۲ محیط.....	۳۸
۱-۲-۳ عوامل اجتماعی ارتکاب جرم.....	۴۲
۲-۲-۱ حسد.....	۴۲
۲-۲-۲ ربا.....	۴۵
۲-۲-۳ ربا در قرآن و روایات.....	۴۵
۲-۲-۴ شرایط و حال رباخواران.....	۴۸
۲-۲-۵ عاقبت رباخواران.....	۴۹
۲-۲-۶ شرب خمر.....	۵۱
ساختار شیمیایی و اثرات نامطلوب شراب.....	۵۵
۲-۲-۷ منافی عفت.....	۵۶
۲-۲-۸ زنا.....	۵۶
۲-۲-۹ لواط.....	۵۸
۲-۲-۱۰ مساحقه (سحق).....	۶۲
۲-۲-۱۱ ثروت.....	۶۴
۲-۲-۱۲ سرقت.....	۶۹
جدول فصل.....	۷۴
فصل سوم: زمه‌های جرم در قرآن کریم	۷۵
۱-۳- خانواده.....	۷۶
۱-۳-۱ طلاق.....	۸۰
۱-۳-۲ بی‌سرپرستی.....	۸۲
۱-۳-۳ اجتماع.....	۸۳
۱-۳-۴ بدحجابی.....	۸۷
۱-۳-۵ بی‌حجابی در راه رفتن.....	۸۹
۱-۳-۶ بی‌حجابی چشم.....	۹۰
۲-۳- یتیم.....	۹۱
۱-۳-۱ حفظ اموال یتیم.....	۹۴
۱-۳-۲ نوازش یتیمان.....	۹۵
۲-۳-۱ بی‌توجهی به یتیم.....	۹۶
۲-۳-۲ دوست و هم‌نشین بد.....	۹۷
۲-۳-۳ فقر.....	۱۰۱
جمع‌بندی فصل.....	۱۰۹

فصل چهارم: پیشگیری از جرم از دیدگاه قرآن کریم	۱۱۱-۴
مقدمه فصل	۱۱۲-۴
پیشگیری	۱۱۲-۴
۱-۴- نقش آموزه های دینی در پیشگیری از جرم	۱۱۴-۴
۱-۱-۴- نقش نماز در پیشگیری از جرم	۱۱۴-۴
۲-۱-۴- روزه و پیش گیری از جرم	۱۱۸-۴
۱-۲-۴- روزه و مساوات	۱۱۹-۴
۳-۱-۴- ربه معرف و نهی از منکر در پیشگیری از جرم	۱۲۰-۴
۱-۴- نقش قرآن در پیش گیری از جرم	۱۲۳-۴
۱-۲-۴- تبیین تربیه قائل	۱۲۶-۴
۲-۲-۴- قرآن عامل بازدارنده از فحشاء و گناه	۱۲۷-۴
۳-۲-۴- معاد و پیش گیری از جرم	۱۲۹-۴
اعتقاد به معاد و کنترل عواطف	۱۳۰-۴
۱-۳-۲-۴- آثار اصلاحی به معاد	۱۳۱-۴
۲-۳-۲-۴- یاد معاد عامل سازندگی انسان و دوری حرم	۱۳۲-۴
۳-۴- نقش عدالت در پیشگیری از جرم	۱۳۴-۴
۱-۳-۴- ارزش عدالت در جامعه	۱۳۵-۴
۴-۴- نقش آموزه های اخلاقی	۱۳۷-۴
۱-۴-۴- نقش تقوا در پیشگیری از جرائم	۱۳۷-۴
خوف از خدا	۱۳۸-۴
۲-۴-۴- نقش تقوا در پذیرش اعمال	۱۳۹-۴
۵-۴- زندان و پیشگیری از جرم	۱۴۰-۴
۶-۴- صبر در پیشگیری از جرم	۱۴۱-۴
۷-۴- سخن حق گفتن و پیش گیری از جرم	۱۴۱-۴
۸-۴- نیکی کردن به یکدیگر در پیشگیری	۱۴۱-۴
۹-۴- نقش عفو و گذشت در پیش گیری از جرم	۱۴۲-۴
۱۰-۴- ازدواج و پیشگیری از جرم	۱۴۵-۴
۱-۱۰-۴- ازدواج و امنیت و آرامش	۱۴۶-۴
۲-۱۰-۴- ترغیب به ازدواج	۱۴۷-۴
۳-۱۰-۴- ازدواج و پیش گیری قبل از درمان	۱۴۸-۴
۱۱-۴- آموزه های فرهنگی در پیشگیری از جرم	۱۴۹-۴
۱-۱۱-۴- تفکر و اندیشه	۱۴۹-۴
۲-۱۱-۴- کسب علم و پیشگیری از جرم	۱۵۳-۴
۱-۱۱-۴- علم و پیشگیری از جرم	۱۵۵-۴
۲-۱۱-۴- نقش اساتید در پیشگیری از جرم	۱۵۶-۴
۱۲-۴- نقش آموزه های اقتصادی در پیشگیری از جرم	۱۵۷-۴
۱-۱۲-۴- نقش انفاق در پیشگیری از جرم	۱۵۸-۴
۱-۱۲-۴- انگیزه انفاق و آخرت گرایی	۱۵۸-۴
۲-۱۲-۴- حدود انفاق	۱۵۹-۴
۳-۱۲-۴- انفاق و اعتدال	۱۶۰-۴
۱۳-۴- خمس و پیشگیری از جرم	۱۶۱-۴
۱۴-۴- زکات و پیش گیری از جرم	۱۶۴-۴
۱-۱۴-۴- زکات و پیوند اجتماعی	۱۶۵-۴
۱-۱۴-۴- زکات و فقرزدایی	۱۶۶-۴
۱-۱۴-۴- حرض الحسنه و پیشگیری از جرم	۱۶۹-۴
۱-۱۵-۴- فیس و کسب اخلاق پسندیده	۱۷۰-۴
جمع بندی فصل	۱۷۲-۴
نتیجه گیری	۱۷۳-۴
راهکارها و پیشنهادها	۱۷۶-۴
منابع و مآخذ	۱۷۷-۴
کتاب فارسی	۱۷۷-۴
کتاب عربی	۱۸۱-۴
Abstract	۱۸۴-۴

بیش گفتار

به نام آن که جان را فکرت آموخت چراغ دل به نور جان بیفروخت

جرم‌شناسی شاخه‌ای از علم حقوق کیفری است. جرم، مجرم و مجازات سه ضلع مثلث حقوق جزای عمومی را تشکیل می‌دهد، به همین دلیل در مقررات جزایی اغلب کشورها کلیات قانون جزای مصوب به این سه موضوع اختصاص می‌یابد، اگرچه در هر يك از این موضوعات زیرشاخه‌های دیگری مورد اشاره قرار می‌گیرد. در نظام‌های حقوقی مختلف، حق جزا ضامن ارزش‌های مورد حمایت هر جامعه‌ای محسوب می‌شود. اختلاف جوامع بشری در ارزش‌های فرهنگی و مفاهیم ارائه شده از جرم، مجرم و مجازات از مکتبی به مکتب حقوقی و از جامعه‌ای به جامعه دیگر مانعی برای تبعیت حقوق جزا از يك سری اصول کلی مشترک نیست. قرآن کریم که دستورات الهی در آن تجلی یافته و منبعی غنی برای احکام اسلام است، در بخش حقوق جزا دارای اصولی است که اصول حقوق جزای عرفی با آن قابل انطباق دارد و با اثبات این امر می‌توان نتیجه گرفت که قرآن کریم مقدم بر بسیاری از مکاتب و مظاهر حقوق جزا و جرم‌شناسی، درباره این اصول مباحث مهمی را در خود جای داده است.

قرآن کریم بیش از همه، به اصلاح و تربیت افراد و سوت دادن آنان به اخلاق و کارهای نیک و جلوگیری انسان‌ها از ارتکاب جرم و گناه، اهتمام ورزیده است تا جایی که رسالت اصلی این کتاب آسمانی را هدایت و اصلاح جامعه انسانی قلمداد کرده است. اصلی‌ترین و مهم‌ترین آموزه قرآن برای پیشگیری از جرایم و ناهنجاری‌های اجتماعی، آموزه‌های تربیتی و اصلاحی است، به گونه‌ای که آموزه‌ها و شیوه‌های دیگر (نظیر پیشگیری کیفری و وضعی) امر فرعی در فرایند مبارزه با جرم محسوب می‌شوند.

لازم بذکر است اینجانب رساله‌ی تحصیلات تکمیلی خود را به این موضوع اختصاص دادم چون در مطالعه و تحقیقات خود به این نتیجه رسیدم که قرآن کریم بهترین و بی‌بدیل‌ترین شیوه‌ها را برای پیشگیری از جرایم و مفساد اجتماعی معرفی کرده است. تا آنجا که همه این شیوه‌ها، مکمل و جزء تفکیک ناپذیر یک سیاست پیشگیری کامل و فراگیر را تشکیل می‌دهد.

مقدمه

مقررات جزایی هر جامعه وسیله‌ای برای حفظ ماهیت و شکل موجود توزیع ارزش‌ها میان گروه‌ها و اعضای جامعه است. قوانین اساسی و مدنی حقوقی را برای افراد جامعه بوجود آورده است، به این ترتیب می‌تواند شکل و میزان بهره‌مندی افراد و گروه‌ها را از ارزش‌های اجتماعی تغییر دهد. قوانین جزایی خود آفریننده حقوقی برای افراد نیست، بلکه از طریق تهدید و تحمیل مجازات‌ها می‌کوشد تا افراد را به احترام و رعایت وضع موجود توزیع ارزش‌ها وادار کند.

بدین ترتیب روشن است که نظام جزایی یک جامعه نمودار و منعکس‌کننده وضع اجتماعی آن جامعه بوده، با شکل حکومت و روابط اقتصادی و اجتماعی افراد همبستگی نزدیکی دارد. (دانیعی، ۱۳۷۲، ص ۵)

حقوق جزای عمومی به بررسی مجموعه قوانین، قواعد و مقرراتی می‌پردازد که نظم اجتماعی را تأمین می‌کند و تخلفات را با عنوان جرم می‌شناسد و با مجازات و اقدام تأمینی و تربیتی بدان پاسخ می‌دهد. (نوربها، ۱۳۸۶، ص ۱۰) اگرچه بهره‌گیری از فرهنگ‌های متفاوت موجب تفاوت در ارزش‌ها در نهایت منجر به تفاوت امر و نهی‌های مختلف در جوامع می‌شود و عملی که در یک جامعه حقه‌ی جرم محسوب می‌شود از منظر نظام دیگر نه فقط جرم نبوده است بلکه مباح تلفی می‌شود. لیکن به دلیل اشتراك همه این نظام‌ها در موجودی به نام انسان که موضوع واکنش بی‌ری‌قرار می‌گیرد، وجوه مشترك متعددی می‌توان یافت که تفاوت‌های مذکور را تحت الشعاع قرار می‌دهد. در حقوق جزای عرفی این وجوه را می‌توان «اصول کلی حقوق جزا» نامید، به نحوی که مرزهای جغرافیایی و اختلاف نگرش‌ها آن‌ها را از مرزی به مرز دیگر تغییر نمی‌دهد.

دین مبین اسلام به عنوان مکتبی غنی که برای سعادت بشر برنامه‌های کامل و جامعی ارائه می‌دهد، در مباحث مربوط به حقوق جزا و جرم‌شناسی قرآن کریم مطالب دست‌یافتنی بسیاری دارد که در مقاله حاضر به قدر بضاعت به مهم‌ترین آن‌ها پرداخته

می‌شود. فعل یا ترك فعل انسانی هر اندازه زشت و نکوهیده و برای نظام اجتماعی زیان‌بخش باشد، تا زمانی که حکمی بر آن وارد نشده و یا در قانون پیش‌بینی نشده باشد، قابل مجازات نیست. به بیان دیگر مادام که قانونگذار فعل یا ترك فعلی را جرم نشناخته، کیفری برای آن تعیین نکند، افعال انسان مباح است. (اردبیلی، ۱۳۸۶، ص ۱۲۶) همچنان که هیچ جرمی بدون تصریح قانونی وجود ندارد، هیچ مجازاتی نیز بدون پیش‌بینی و تصریح قانونگذار ممکن نیست. همه افراد نه فقط باید بدانند کدام دسته از افعال انسانی جرم است، بلکه باید از ضمانت‌های اجرای دستورهای قانونگذار نیز باخبر شوند. مجازات مقرر در قانون آن‌ها را از اهمیتی که جامعه برای نقض این دستورها قایل است آگاه خواهد کرد. به بیان دیگر هر کس می‌تواند پیامد افعال و سود و زیان خود را از پیش سنجیده، در این ارزیابی مجازات فعل موردنظر را نیز لحاظ کند. (همان، ص ۱۴۵)

در آیه‌های قرآنی یا سنت نبوی، نص آشکاری برای بر عمل به این قاعده در حوزه قانونگذاری کیفری وجود ندارد. به بیان دیگر، نصی یافت نمی‌شود که بر اتخاذ این قاعده در قانونگذاری کیفری اسلامی دلالت داشته باشد. و چون این، استنتاج این قاعده از برخی آیات قرآنی یا سنت نبوی و قواعد اصولی امکان‌پذیر نیست و استخراج آن چندان دشوار نیست. برخی آیات قرآن کریم مانند «و ما كنا معذبين حتى نبعث رسولا» (اسراء، ۱۵)، «و ما كان ربك مهلك القرى حتى يبعث في امها رسولا يتلوا عليهم آياته» (قصص، ۵۹)، «قل للذين كفروا ان ينتهوا يغفر لهم ما قد سلف» (انفال، ۳۸) و آیه «عفا الله عما سلف و من عاد فينتقم الله عنه»، (مائده، ۹۵) بر این امر دلالت دارند. (عوا، محمد، ۱۳۸۵، ص ۲۶) سابقه این قاعده در دین اسلام بیش از ۱۳ قرن است و همین امر موجب امتیاز دین اسلام نسبت به قوانین موضوعه‌ای است که تا اواخر قرن هجدهم - زمانی که این قاعده به عنوان نتیجه‌ای از انقلاب فرانسه وارد قانون فرانسه شد. شناختی نسبت به این قاعده نداشتند. قاعده مذکور برای نخستین بار در سال ۱۷۸۹ در اعلامیه‌های حقوق بشر

انتشار و سپس در سایر قوانین موضوعه رسوخ یافت (عوده، عبدالقادر، ۱۳۷۲، ص ۱۳۳) آیه مبارکه «ما كنا معذبین حتی نبعث رسولا» (اسراء، ۱۵) از جمله بیانات زیبای قرآن کریم درباره این اصل است. آیه ۵۹ سوره قصص و آیه ۱۵۹ سوره نساء نیز از جمله تأکيدات این کتاب وزین و مقدس بر این مطلب است که خداوند متعال تا زمانی که دستورات خود را از طریق ارسال رسل ابلاغ نفرموده است، بنده‌ای را به مجازات نمی‌رساند.

الف) بیان مسئله:

علمای مذهبی مبنای حقوق را اراده خداوند تبارک و تعالی می‌دانند که با ارسال پیامبران و نازل شدن وحی بر آنان قوانین و مقررات لازم را برای مردم اعلام داشته است (آیه ۲۵ سوره حدید در کتاب آسمانی و الهی، احکام و قوانین بسیاری برای حفظ حق الله و حق الناس از طریق پیش بینی ضمانت اجراهای کیفری در قبال تخلف از مقررات مزبور پیش بینی شده است. سیادت کیفی شریعت مذهبی توحیدی که در مبارزه با اعمال ناپسند و حفظ نظم عمومی و امنیت جامعه بر عدل مطلق و خیر حقیقی پایه گذاری شده مبتنی بر دو موضوع: الف- پیگیری از ارتکاب گناه، از طریق هدایت مردم به سوی الله و روز جزا (معاد)، تزکیه نفس و- تأدیب باطن، جلب خیر، دفع شر و ضرر، توصیه بر اجتناب از تجاوز و تعدی افراد به حقوق یکدیگر، امر به معروف و نهی از منکر. ب- اعمال کیفر در جهت اجرای عدالت، نفی حالت خبیثانه، دفع اشخاص فاسد، تأدیب و اصلاح، ارعاب بزهکار. الف- اصل قانونی بودن جرم و مجازات یکی از اصول اولیه و مسلم حقوق جزایی که شرع مقدس اسلام برآن تصریح کرده، «اصل قانونی بودن جرایم و مجازات ها» و یا همان «قاعده قبح عقاب بلا بیان» است و این قاعده از قواعد مسلم نزد فقیهان و اصولیون به شمار می‌رود و درصدد بیان این معناست که هیچ مجازاتی بدون وجود قانون قابل تصور نیست. دین اسلام سال ها قبل از تولد مکاتب مختلف در قرآن و احادیث این قاعده را مورد توصیه موکد قرار داده است. فعل یا ترک